

HANDLINGSPLAN

for Bidstrup avlsgård

Udarbejdet af arkitekt m.a.a. Lars Nicolai Bock
for
Skov- og Naturstyrelsens Bygningsrestaureringskontor
Efteråret 2000

Indholdsfortegnelse

INDLEDNING - <i>baggrund og proces</i>	side 5
BYGNINGSANLÆG OG LANDSKAB.....	side 6
HELHEDER I ANLÆG OG RUM.....	side 6
BYGNINGSHISTORIE.....	side 8
BYGNINGERNES NUVÆRENDE FREMTRÆDEN OG TILSTAND.....	side 10
. FREDNINGSFORHOLD.....	side 11
BEVARINGSVÆRDIER I ØVRIGT.....	side 13
IDÉKATALOG.....	side 15
SÆRLIGE BYGNINGER OG RUM.....	side 16
NYE FORMELEMENTER OG BYGNINGSDELE.....	side 17
DAGSLYSET - <i>et særligt problem</i>	side 17
HVOR LANGT KAN MAN GÅ? <i>hvor galt kan det gå?</i>	side 19
ANALYSER:	
<i>Den typiske bygningskrop</i> - en karakteristik af facader, tagflader og rum.....	side 20
<i>Facader</i> - forholdet mellem mur og hul.....	side 20
Flere staldvinduer	
Flere døre	
Udvidelse af eksisterende murhuller	
Udvidelse i.f.m. eksisterende murhuller	
Gulvvinduer	
Sternvinduer	
Større murgennembrud - mønstermurværk	
Større murgennembrud - skærm	
Større murgennembrud - alm. murhul	

Tagflader - kviste og ovenlys.....side 28

- Ovenlys fra eksisterende kviste
- Gennemgående kviste
- Flere kviste
- Skorstene sammenbygget med lysskakter
- Lanterniner / lysskakter i takt
- Sammenstillede lanterniner
- Rytterlys
- Kombinationer af kviste og lanterniner

Rum - struktur og inddeling.....side 34

- Store gennemgående rum
- Gulvflader
- Friskæring af elementer
- Skillevægge på tværs
- Skillevægge på langs - 1)
- Skillevægge på langs - 2)
- Rum i rum
- Symmetri - orden og takt
- Små rum - tæt takt og uniformitet
- Symmetri - asymmetri - variation
- Sammenhængende rumforløb - variation

FACADER OG ARKITEKTONISKE INDGREB

kombinationer af formelementer.....side 42

REVITALISERING

af historiske bygninger.....side 44

Indledning

Følgende „*Handlingsplan for Bidstrup*“ er et af tre delprojekter under projektet „*Gårdens bygninger - rehabilitering og revitalisering af fredede gårdbygninger*“.

Begrebet *handlingsplan* er her defineret som en analyse af en bygning (eller rettere et bygningsanlægs) fremtidige muligheder for at rumme andre funktioner end den, bygningen er opført til eller har i øjeblikket - med respekt for fredningsværdierne.

Formålet med indeværende projekt er at illustrere ideer til, hvorledes et anlæg som Bidstrup kan revitaliseres under hensyntagen til bevarings- og fredningsværdierne på stedet - gældende for såvel de enkelte bygninger som for helhederne.

Indledningsvis er der i forløbet udarbejdet et idékatalog, der bl.a. indeholder en såkaldt „bruttoliste“ over ideer til fremtidige mulige funktioner. Det var oprindeligt intentionen at udvælge enkelte af disse funktioner og viderebearbejde dem arkitektonisk og funktionelt i den endelige handlingsplan.

Undervejs i processen forekom det dog at være af begrænset værdi at efterprøve diverse forskellige funktioner i forhold til bygningernes bevaringsværdi, fordi det viste sig at være nogenlunde de samme problemstillinger, der rejste sig bevaringsetisk og arkitektonisk, uanset om man indrettede en tidligere bygning til boliger, kontorer eller vandrerhjem. Naturligvis er disse tre eksempler på funktioner vidt forskellige, og naturligvis stiller de forskellige krav til ændring af en given bygning. Men det, som virkede påfaldende, var, at nok kan man indrette en gammel stald til mange og meget forskellige funktioner - i bedste fald uden at fjerne det som er bevaringsværdigt - men hvis f.eks. dagslysproblemet er centralt og det samme for alle de foreslåede forskellige funktioner (hvad det netop typisk er i en tidligere driftsbygning), så må løsningen af dette problem være en af „nøglerne“ i forbindelse med en kommende revitalisering og restaurering. Med denne indfaldsvinkel blev fokus rettet på nogle grundlæggende formelementer og bygningsdele, gamle som nye, der nødvendigvis må bearbejdes og kombineres (dvs. restaureres, ændres, tilføjes eller måske fjernes) for at tilfredsstille nye funktionelle krav.

Således er en analyse af samspillet mellem eksisterende og nye formelementer indledningsvis prioriteret højt.

Analysen opfølges af en vurdering af de forskellige kombinationers muligheder i forhold til evt. nye funktioner.

Lars Nicolai Bock

Bygningsanlæg og landskab

Herregården Bidstrup ligger ved Lilleåen - tæt på dennes udløb i Gudenåen. Bygningsanlægget er på karakteristisk vis placeret i ådalen på kanten af morænebakkerne og de brede enge - netop der, hvor agerlandet og engene mødes, og hvor adgangen til vand, græsning, dyrkbar jord og skov er god. Det meget store anlæg anes kun glimtvis fra ankomstvejene på grund af den ret tætte træbeplantning omkring gården og engene, men alligevel føles det, som om anlægget behersker hele landskabet.

Fra nord kommer man over en lille bro over åen og videre hen over engen, hvorfra man aner situationen. Fra øst kommer man gennem en skovstrækning og møder kort herefter en lang teglmur, der antyder et stort betydende bygningsanlæg med tilhørende have.

Vejene er smalle og fra alle fire verdenshjørner mødes de ved gårdens vestende, foran den store lade.

Herfra opleves Bidstrups stamt symmetriske barokplan gennem et meget smukt styret kik gennem ladeporten. Dette kik er af stor arkitektonisk virkning.

Gårdens bygninger - anlagt i tre sammenhængende grupper: borggård, staldgård og ladegård - danner tilsammen en sluttet og ret indadvendt helhed.

Ankomst fra nordvest mod agerumsladen

Helheder i anlæg og rum

Bevæger man sig ind gennem porten i laden, går man i barokanlæggets akse - direkte mod hovedbygningens centrale trappeanlæg. De tre gårdspladser opleves i et forløb næsten som et stort „torv“. Avlsbygningerne er relativt lave og overvejende vandret virkende. Belægningsfladen spænder ud fra væg til væg i rummet - ladegårdens og staldgårdens bygninger danner vægge og ramme om rummet. Disse bygninger er enkle og lukkede i udtrykket - med homogene vægge og tagflader af rød tegl uden forstyrrende elementer eller farver. Dog brydes vægge og tage af få gavlkviste placeret i en stor takt, små staldvinduer i en tættere takt samt af porte og døre, der mere „løst“ er placeret der, hvor det synes hensigtsmæssigt.

Hovedbygningen, der rejser sig for enden af rummet, fanger straks øjet og adskiller sig med sine hvidkalkede mure fra de lukkede, tungere og horisontalt virkende avlsbygninger.

Hovedaksen set gennem porten

Borggården set fra hovedaksen

Bidstrup set fra nordvest over engen

Bidstrup set fra nordvest, Nationalmuseet 1965

Vinkelret på hovedaksen anes en tværgående akse i gårdanlægget. Den markeres af to portåbninger under store gavlkviste mod nord og syd. Den nordlige port er lukket for gennemkørsel og -kik, mens den sydlige er åben. Via denne port er den tværgående akse blevet udnyttet og forstærket, idet der er opført to længer omkring denne. Disse længer er bygget i røde teglsten og udformet med samme arkitektoniske udtryk som avlsgården. Den tværgående akse og længerne omkring den er et fint eksempel på den arkitektoniske styring og orden, der har præget senere udvidelser af et herregårdsanlæg anlagt ud fra barokkens idealer.

I forbindelse med hovedbygningen ses rester af et haveanlæg, der vidner om de ambitioner, der i det hele har præget stedet. Ikke mindst alléerne sydøst for anlægget og den lange havemur har stadig arkitektonisk virkning. Men også resterne af voldgravene nord og vest for hovedbygningen indgår et markant landskabeligt og arkitektonisk samspil med helheden.

Bygningshistorie

Anlægget nævnes i dokumenter fra 1345, men i den nuværende bygningshistorie oplyses der ikke meget om anlæggets mulige datidige udformning. Hertil er de udførte bygningsundersøgelser af stedet givetvis alt for få.

Af den trefløjede hovedbygning er det nordfløjen, der peger længst tilbage, idet der her ses rester af en tidligere bygning. Disse murdele hidrører sandsynligvis fra den sene middelalder eller fra renæssancen. I renæssancen formodes borggården at have været omgivet af fire fløje, men ingen publicerede kilder fortæller præcist herom, ligesom de tidligere ladegårde heller ikke er beskrevet.

Den unikke helhed bestående af ladegård, staldgård og avlsgård, der i dag kan iagttages, stammer fra tiden mellem 1650 og 1760. I denne periode ejedes Bidstrup af Johan Ranzau, der påbegyndte byggeriet - særligt af den nuværende hovedbygning - og af Gerdt Hansen de Lichtenberg, hvem man især tilskriver det storslåede bygningsanlæg.

Som bygmester og kunstnerisk ansvarlig for anlægget nævnes den tyskfødte Nicolaus Hinrich Rieman, som i øvrigt døde på Bidstrup i 1759.

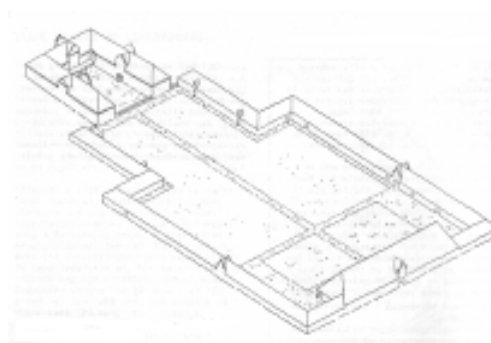
Byggeriet af ladegården er skredet frem fra øst mod vest. Først staldgården incl. boliger og herskabsstald (omkring

De to længer omkring tværaksen

Et kik ad tværaksen over ladegården

Baroktidens bygningsanlæg, isometri af Bitten Lykkebo

1756) - dernæst de lange stalde i nord og syd (omkring 1759) - og senere den store agerumslade i vest (1760 eller 1762). En kalkstenstavle på hovedbygningen meddeler bl.a., at ladegården er flyttet til der, hvor den står i dag!

Haveanlægget menes at være anlagt på initiativ af Gerdt Hansen de Lichtenbergs søn Hans Henrik de Lichtenberg i perioden mellem 1760 og 1777.

En del senere ombygninger har sat deres præg på Bidstrup. I 1850'erne ombyggedes hovedbygningens sidefløje således, at sidefløjenes helvalmede tage mod staldgården erstattedes af svungne gavle, der gentager frontispicens former. Samtidig fik ladegården trappegavle i forbindelse med en modernisering, hvor man også opførte to nye længer syd for den lukkede gård - en smedie (1846) og en vognport (1855). Den lange teglmur langs haven menes også at stamme fra denne periode.

Smedien er senere ombygget og udvidet til svinestald.

Bidstrup 1854

Vognporten har ifølge opmåling fra 1942 været sammenbygget med de sydlige staldlænger omkring gården. Idag står bygningen frit med en kamtakket gavl mod nord og en passage er opstået. Vognporten er endvidere indrettet til boliger.

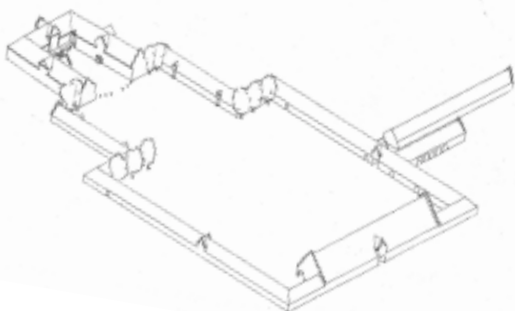
Studerer ovennævnte opmålingstegninger fra 1942 ses endvidere, at staldvinduerne i den vestre ende af ladegårdens nordlænger er ændret. Det ses, at vinduer, døre, porte og kviste i det hele taget er ændret eller flyttet en del.

Rumopdelingen i den vinkelformede længe der ligger i staldgårdens sydside er ændret i forbindelse med funktionsændringer. Enkelte facadeændringer er foretaget i sammenhæng hermed.

Af udaterede fotografier (formodenligt fra 60'erne) ses at taget over den nordlige længe i staldgården er sunket sammen. Taget er istandsat og samme bygning er ret omfattende istandsat - bl.a. er murene støttet indiv. af betonstræbepiller.

Bygningsanlægget er blevet udvidet med en ny avlsgård placeret ved alléen mod vest. De nye bygninger ligger ikke placeret i forhold til shovedaksen på en arkitektonisk bearbejdet måde og er ej heller tilpasset stedets arkitektur. Endvidere har udvidelsen brudt den såkaldte „gåsefod“ (mødet mellem de tre alléer i vest).

Der er igennem de senere år foretaget omfattende restaureringsarbejder i hovedbygningen.

Bygningsanlægget i midten af 1800-tallet isometri

Bygningernes nuværende fremtræden og tilstand

Bidstrup er stadig et af de mest helstøbte og imponerende jyske herregårdsanlæg fra 1700-tallet. Sammenhængen mellem ladegård, staldgård og borggård er intakt, både rumligt og hvad angår arkitektonisk orden. Modsætningen mellem de enkle og ret „lukkede“ avlsbygninger i rød tegl, og den rigere detaljerede, hvidkalkede og mere „åbne“ hovedbygning, er stadig stærkt virkende.

De mest iøjnefaldende brud med helheden skyldes de gennem tiden foretagne tagudskiftninger. De stadig fremherskende røde vingetegl er nogle steder (på avlsbygningerne) udskiftet med eternitplader. Især i forbindelse med det lukkede gårdanlæg virker dette forstyrrende.

På de to længer mod syd, uden for den lukkede gård ses eternit på den ene bygning og pandeplader på den anden. Man kunne ønske sig en bearbejdning af disse bygninger (ikke mindst af tagfladen), der enten samler de to til en enhed, som således adskiller sig lidt fra den lukkede gårds karakter - eller samler hele anlægget ved at lægge røde vingetegl på alle herregårdens bygninger!

Porte, luger og vinduer i avlsbygningerne har en udformning og farvesætning der understøtter ideen i helheden. Der er dog forskelle mellem ladegården og staldgården. Hvor ladegårdens og de sydligt beliggende længers arkitektur er enkel og simpel, bl.a. udtrykt ved mørktmalede vinduer, døre og porte, så er staldgårdens arkitektur på nuværende tidspunkt mere „boligpræget“, hvilket bl.a. skyldes de nuværende hvidmalede og sprossede trævinduer. Ændringer i ladegårdens detaljer og arkitektur synes at være præget af traditionelle løsninger inspireret af eksisterende detaljer på Bidstrup.

En stor del af det samlede bygningsanlæg står tomt. Der er ingen landbrugsrelaterede funktioner tilbage i ladegården. Hovedbygningen (især sydfløjen) beboes af ejeren, og enkelte afsnit af laden og staldlængerne er lejet ud som lager for forskellige håndværkere og forretningsdrivende - og til den lokale jagtforening er der indrettet et mødelokale .

I den tidligere vognport mod syd er der indrettet boliger.

Den store agerumslade bliver ved særlige lejligheder brugt til teaterforestillinger eller lignende offentlige arrangementer.

Et udvendigt hjørne - der er bølgeeternit på tagfladerne til venstre og pandeplader til højre

I gårdsrummene ses to dominerende tagmaterialer - tegl omkring borggården, staldgården og en del af ladegården - og bølgeeternit i den resterende del af ladegården

Bygningerne er løbende blevet vedligeholdt og truende forfald er blevet bremset i et vist omfang. Ikke mindst hovedbygningen har på de seneste været genstand for omfattende restaureringsarbejder. De meget store avslænger står p.t. i en vedligeholdelsesstand, der overordnet betragtet kan karakteriseres som god. Dog er der flere problemer som bør håndteres snarst muligt, hvis et mere omfattende forfald skal undgås.

Fredningsforhold

Af „Fortegnelse over de i henhold til lov om bygningsfredning af 12. marts 1918 fredede bygninger“ fra 1920 fremgår, at Bidstrup er fredet i klasse A. Fredningen omfatter alene hovedbygningen.

I 1954 medtages også staldgården, ladegården og de to bygninger ved den søndre indkørselsvej.

Fredningsudvidelserne, som også er i klasse A, tinglyses på ejendommen i 1964. Efter 1977 er Bidstrup tillige omfattet af en bevaringsdeklaration.

Der findes ikke i arkiverne nogen særskilt begrundelse for, at Bidstrup's gamle bygninger er fredet. Men bygningerne lever op til kriterierne for fredning, som i deres substans har været uændrede siden den første bygningsfredningslov - dengang: kunstnerisk eller historisk værdi - i dag: arkitektonisk eller kulturhistorisk værdi.

Til brug for det foreliggende har Skov- og Naturstyrelsen i sommeren 2000 formuleret følgende fredningsbegrundelse:

„Bidstrup er et af landets bedst bevarede barokke herregårdsanlæg. Anlægget repræsenterer som helhed betydelige kulturhistoriske og arkitektoniske værdier.

I arkitektonisk henseende er anlægget bemærkelsesværdigt ved sin størrelse og aksefaste opbygning, hvor den rumlige komposition viser bygmesterens fortrolighed med de perspektiviske virkemidler. Kontrasten i proportioner, overflader og farver mellem hovedbygningen og stald- og ladegården tilfører stedet en arkitektonisk prægnans, der bidrager til anlæggets unikke helhedsvirkning.

Både hovedbygningen og stald- og ladegårdens længer fremtræder i alt væsentligt uforstyrrede fra opførelsestidspunktet.

Hovedbygningen er smukt proportioneret med perronen foran hovedfløjen som en særpræget detalje. I det indre er rumopdelingen bibeholdt, ligesom en række rum med fornemt nagelfast inventar er bevaret. I staldgården bemærkes den smukt udstyrede herskabshestestald og i ladegården den store agerumslade med markant og intakt tømmerkonstruktion.

Et kik fra borggården mellem bornerne ud i stald- og ladegård

Gårdsrummenes udstrækning og enkle udformning - med gulv af skarpt grænsende flader af strandsten, grus og græs og med lindealléer og høje borner forbundet med kæder som inventar - indgår i et integreret samspil med de omkringliggende bygninger.

Set under en kulturhistorisk synsvinkel illustrerer Bidstrup på fornem måde begrebet „den danske herregård“. Bidstrup ligger midt i sit produktionsgrundlag. Alle herregårdslandskabets elementer er fortsat til stede. Bygningernes samtidighed og hele anlæggets tidspræg fra midten af 1700-årene afspejler den økonomiske, tekniske og kunstneriske formåen - tillige med samfundets indretning - i denne periode. Bygningerne har frem til i dag, om end i vigende omfang, været i brug til deres oprindelige formål. De senere bygninger fra 1800-årene beskriver herregårdens fortsatte udvikling, medens den ny ikke-fredede avlsgård illustrerer nutidige produktionsforhold på større land- og skovbrugsejendomme

På baggrund af denne nyvurdering af den foreliggende fredning kunne det overvejes at foreslå fredningen udvidet til også at omfatte gårdsrummene, specifikt gårdspladsernes belægninger, de otte høje sandstensborner forbundet med kæder mellem borggården og staldgården samt de to alléer, der udgår fra indkørslerne til ladegården.

Bevaringsværdier i øvrigt

Bygninger og landskab:

Forholdet mellem det velordnede, aksefaste anlæg og landskabet omkring er af stor betydning for oplevelsen på stedet og derfor af meget høj bevaringsværdi. Anlæggets geometri og markante overgange til omgivelserne er væsentlige at fastholde. Ladegårdens og staldgårdens ydre facader står med soklen direkte i landskabsrummet - både mod engen og mod vejene vest og syd om anlægget. Dvs., at der p.t. ingen væsentlige forstyrrende elementer så som småbeplantninger, hække og hegn er at finde.

Evt. ændringer der involverer bebyggelse og/eller beplantning bør tage udgangspunkt i de værende værdier, på en sådan måde at anlægget ikke mister sin arkitektoniske styrke i forhold til landskabet omkring.

Haveanlæg:

Det interessante haveanlæg, hvoraf især alléerne og den lange mur mod vejen falder i øjnene, ligger i smuk relation til hovedbygningen - omend den direkte sammenhæng kan være svær at opfatte idag, fordi overgangene mellem havens plan og hovedbygningen er sløret.

I forholdet mellem bygningsanlæg, haveanlæg og landskab er der store bevaringsværdier at finde.

En fin beskrivelse og analyse af haveanlægget ved Bidstrup er at finde i en hoveopgave, „Herregården Bidstrup“, udarbejdet af Bitten Lykkebo i 1989 på Institut for Have og Landskab, KVL.

Gårdsrum:

Det store tredelte gårdsrum omkranset af ladegård, staldgård og borggård har særdeles stor betydning for den arkitektoniske oplevelse af anlægget. Gårdsrummets store flade spænder ud mellem bygningerne og samler indtrykket til en letopfattelig helhed. Med de få belægningstyper, piksten af granit og grus(måske stenmel) og med de to regulære felter (de gamle møddingspladser) omkring hovedaksen opleves rummet som værende i ro. Facaderne „står“ uforstyrrede omkring gårdsrummets flade - uden forstyrrende småelementer. Dette forhold er af stor betydning for stedets arkitektur og bør tillægges høj bevaringsværdi - evt. begrunde en fredning.

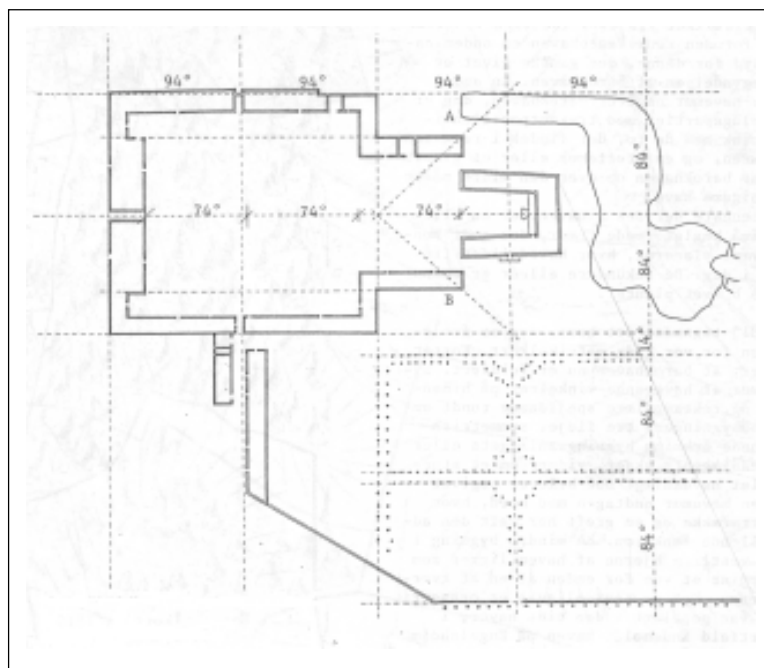
De tre gårdsrum

Et postkort, som formentlig må dateres til 1910-20, (hovedbygningen med rejste gavle og perron) viser at meget store træer har flankeret overgangene mellem staldgård og borggård. Træerne (sandsynligvis lind) står placeret således at gavlene på hovedbygningens sidefløje står relativt frit. Endvidere synes det som om en brolagt kørevej i anlæggets akse markerer sig i forhold til den omgivende gårdbelægning.

Også på andre, senere fotografier og tegninger fremgår det at træbeplantninger indgår på en smuk og meget styret måde i barokanlæggets symmetriske plan og rumdannelse. Ser man på opmålingen af situationsplanen mål 1:500 fra 1942 (tegnet af Finn Monies) er der angivet store træer flere og andre steder end nu. To træer omkring porten i agerumsladen, seks træer i overgangen mellem ladegård og staldgård (tre på hver side) og endelig fire træer i overgangen mellem staldgård og borggård (to på hver side).

Træerne der ved fredningstidspunktet stod som „sætstykker“ ved overgangene mellem ladegård, staldgård og borggård er væk.

Også alléerne i haven og dertil knyttede stier er på samme tegning angivet som sammenhængende med punkter og overgange i anlægget (se i øvrigt „Herregården Bidstrup“, udarbejdet af Bitten Lykkebo i 1989 på Institut for Have og Landskab, KVL).

Plangeometriske betragtninger, tegning af Bitten Lykkebo, april 1989

Idékatalog

Grundlaget for handlingsplanen er et idékatalog udarbejdet 20. september 2000 - altså tidligere i processen.

Idékatalogets idé og indhold indgår i redigeret og udvidet form i de følgende analyser.

Her er idékatalogets indhold reduceret til følgende liste:

Mulige nye funktioner - bruttoliste:

Andet erhverv:

Let industri - f.eks Elektronikvirksomhed

IT- center

Hotel

Vandrerhjem

Liberalt erhverv: kontorer

Værksteder / atelierer - (håndværk, kunsthåndværk, kunst)

Grafisk virksomhed

Lager - div. typer

Restaurant / café

Boliger:

Boliger omkring et fællesskab - (andels- eller ejerboliger)

Seniorboliger / Otium-boliger

Ferieboliger

Offentlige formål:

Fritidscenter

Oplevelsescenter (natur og miljø)

Højskole

Teknisk skole

Aftenskole

Kursuscenter

Forskningscenter

Designcenter

Motorcykelmuseum

Udstillings- og messeområde

Andet:

Blandede funktioner - f.eks. boliger, fritid og kultur

Multifunktionelt center: teater, restaurant, udstilling/ galleri, boliger

Værksteder med boliger

Kulturcenter - teater, udstilling etc.

Særlige bygninger og rum

Indeværende handlingsplan omfatter særligt avlsbygningerne på Bidstrup. Men en del af bygningsanlægget vil ikke blive inddraget i de følgende analyser.

Grunden hertil er, at nogle bygninger og rum er så unikke i deres udtryk, indretning og helhedsvirkning - og samtidig så sårbare i forhold til indgreb, at det forekommer forkert at medtage dem.

En evt. ny brug af disse bygninger og rum fordrer særlige og måske tidsbegrænsede funktioner.

Hovedbygningen:

Den trefløjede hovedbygning, der indeholder meget fine og velbevarede rum, bruges til bolig af ejeren Geert Honnens de Lichtenberg og er ikke medtaget i denne handlingsplan. Dog kan det bemærkes, at nordfløjen, som har stået ubenyttet hen i en årrække, påtænkes udnyttet i fremtiden. Efter en restaurering kan denne fløj f.eks. tænkes at rumme et liberalt erhverv eller lignende.

Herskabsstalden:

Denne udgør en del af staldgården. Stalden er indrettet i 1700-tallet med meget fornemt inventar. Dette og tillige gulve, lofter og belysning er smukt bevaret og egner sig ikke til anden brug. Rummet skal ses og opleves - og det er nok.

Agerumsladen:

Bygningen er meget velbevaret. Dens indre er nærmest udfyldt af en næsten overvældende, tæt og smuk trækonstruktion, der på mange måder vanskeliggør en nyindretning. En sådan ville meget let komme til at opdele de få store rum på en uheldig måde, og den samlede opfattelse - helhedsindtrykket af de store rum og konstruktionerne - ville gå tabt.

I laden er der i dag mindre afsnit, der er opdelt til smårum og lejet ud. En fremtidig restaurering af laden bør tage udgangspunkt i de arkitektoniske og historiske kvaliteter som rummene og konstruktionerne repræsenterer.

Agerumsladen kan dog med sit store volumen sagtens udgøre rammen om mangfoldige og tidsbegrænsede aktiviteter - blot disse tilpasser sig rummet.

Nye formelementer og bygningsdele

Det efterfølgende er en arkitektonisk analyse af avlsbygningernes muligheder og begrænsninger i formmæssig henseende. Det forhold, at bygningerne er fredet og dermed tillagt en række bevaringsværdier, indgår også i tankerne bag analysen.

Analysen omhandler særligt de af Bidstrups bygninger, der står tomme og som ikke rummer indretninger eller konstruktioner, der må anses for absolut urørlige.

Dvs. at f.eks. herskabsstalden med det meget fine oprindelige inventar og den store agerumslade med de store og ret tætte og tunge trækonstruktioner her ses som særlige bygninger der ikke bør ombygges til anden brug.

En del af det volumen der ligger i staldgårdens bygninger er pt. i brug som boliger der løbende vedligeholdes og forbedres. Disse bygninger udgør også en undtagelse.

Analyserne er således koncentreret om de lange staldlænger mod nord og mod syd i det lukkede anlæg - ligesom også de to længer langs den sydlige indkørsel er medtænkt. Disse bygninger ligner hinanden i udtryk og i konstruktion, og de udgør desuden den langt største del af det nuværende tomme volumen på Bidstrup avlsgård.

Udgangspunktet for analyserne er så vidt muligt at fastholde den lukkede og enkle karakter i det ydre, ligesom også materialeholdning og farveholdning søges bevaret og videreført i det evt. nyt tilføjede. Endvidere søges løsninger og simple virkninger, der respekterer eller støtter bygningernes snit, konstruktioner og rumkarakter.

Uanset hvilke funktioner, der fremover knyttes til bygningerne, bør en arkitektonisk analyse sammen med en vurdering af de værende bevaringsværdier udgøre en del af grundlaget for valg af indgreb.

Dagslyset - et særligt problem

Et særligt forhold gør sig gældende når nogle af de mange tomme avlsbygninger, der ligger overalt i vores kulturlandskab, skal konverteres til andre formål. Mange af disse nye formål kræver nemlig, at der etableres dagslysforhold svarende til det, der er fastlagt i bygningsreglementet. Det er ikke kun et problem, der gælder de fredede avlsbygninger,

men stort set alle avlsbygninger - altså også de der er erklæret *bevaringsværdige*.

De fleste stalde, lader og maskinhuse, eller hvad det nu måtte være, er bygget som ret lukkede bygninger - meget lig staldbygningerne på Bidstrup. Dette indebærer, at der på en eller anden måde må gribes ind i tag og/eller i facader for at etablere tilfredsstillende lysforhold til boliger eller andre funktioner omfattet af bygningsreglementet!

Det er en vanskelig opgave at løse - ikke kun ud fra bevaringshensyn (det være sig kulturhistoriske hensyn eller arkitektoniske hensyn); men også alene set som et formgivningsproblem er der mange bindinger i de enkle og ofte simple bygningskroppe, som bør styre nye (læs nødvendige) indgreb.

Der er naturligvis den mulighed at søge dispensationer hos de enkelte bygningsmyndigheder, når en fredet bygning skal ombygges til f.eks. boliger. Man kan jo af mange grunde og i mange situationer godt klare sig med mindre lys end det, der kræves i bygningsreglementer. Men en påregnet dispensation bør ikke som en regel være et udgangspunkt for et arkitektonisk indgreb. Lysproblemet bør søges løst på en kvalificeret måde.

Det ville naturligvis være en idé om myndighedernes vurderinger af lysmængder i rum ikke kun tog udgangspunkt i kvantitative forhold og i målinger af vinduesarealer i forhold til gulvarealer. Det væsentligste ved lyset i et rum (og ikke mindst et opholds- eller arbejdsrum) er jo lysets kvalitet. Dette er imidlertid en vanskelig størrelse at vurdere - men de fleste mennesker har dog et forhold til dette. Det betyder, at den *måde* lyset falder ind på, den *måde* lyset tegner rummet på, og den *måde* lyset i rummet kan bruges på, skal vurderes. Men en sådan vurdering stiller krav til bedømmerens øje og poetiske sans!

Den følgende analyse tager særligt udgangspunkt i dagslysproblemet.

De indgreb, der er udvalgt, tager udgangspunkt i det enkle og symmetriske snit, der ses på staldbygningerne på Bidstrup. Indgrebene er vist hierarkisk i forhold til indgrebenes størrelsesmæssige omfang og er endvidere opdelt i tre temaer: 1) facader, 2) tagflader og 3) rum.

Konsekvenserne af de formmæssige indgreb eller tilføjelser er søgt beskrevet gennem tekst og ikke mindst tegning. Tekster og tegninger suppleres af fotos og vignetter, der eksemplificerer de formmæssige temaer, elementer eller fænomener, der berøres.

Hvor langt kan man gå? hvor galt kan det gå?

De tre fotos på denne side viser et eksempel på en ombygning af en større gård i Vestjylland - Gimsinghoved ved Struer.

Gårdens avlslænger er købt af en boligforening, der med en gennemgribende ombygning har indrettet boliger i alle tre længer. Hovedbygningen ligger væsentligt mere urørt og bruges til kulturhus for et større byområde.

Før:

Øverst ses gårdsrummet før ombygning.

Efter:

I midten ses ca. samme udsnit af gårdsrummet efter ombygning.

Efter:

Nederst ses den modstående længe efter ombygning.

Af fotografierne ses, at der er indrettet boliger også i tagetagerne, hvilket her resulterer i både gennemgående gavlkviste og i ovenlysvinduer. Murværket er overfladebehandlet med mørtel og maling. Vinduerne er malet hvide og søgt givet et lyst og let præg. Der er flere steder indrettet små private haver foran lejlighederne og gårdsrummet er udlagt i græs og beplantet med træer.

Avlsbygningerne og gårdsrummet har ændret karakter på en særdeles gennemgribende måde. Arkitekturen har fået et populært og folkeligt præg, der svarer til det, der ses i forstædernes „tæt/lavbyggeri“. Hermed er også skalaforholdene i anlægget ændret radikalt - fra store og simple linier, flader og rum - til „hyggeprægede“ korte og afbrudte linier, små flader og opdelt rum

Det er hensigten med det følgende at vise, at indgreb af denne art er unødvendige og til stor skade for den arkitektur, der præger landets avlsbygninger og gårdanlæg.

Analyser

DEN TYPISKE BYGNINGSKROP

Avlsbygningerne er overvejende sluttede og lukkede i formen. Snittet er symmetrisk - alle gavlkviste er dog placeret mod gårdrummet med undtagelse af de største, der markerer gennemgående porte.

Tagfladen er hel og danner en lukket flade. Kvistene i stor takt er det eneste, der bryder tagfladen.

Facademurene i rød tegl virker lukkede med små vindueshuller placeret med relativt brede murpiller imellem. Vinduernes størrelse og udformning varierer dog fra avlsgård til staldgård. Vinduerne sidder modulært - de danner takt og orden.

Facaderne er brudt af porte og døre, der synes placeret efter forskellige principper. Nogle under gavlkviste eller på anden måde i symmetrisk relation, andre er spredt i „tilfældig takt“ langs facaderne. Døre og porte danner variation i facadernes orden.

To typiske eksempler på avlsbygninger

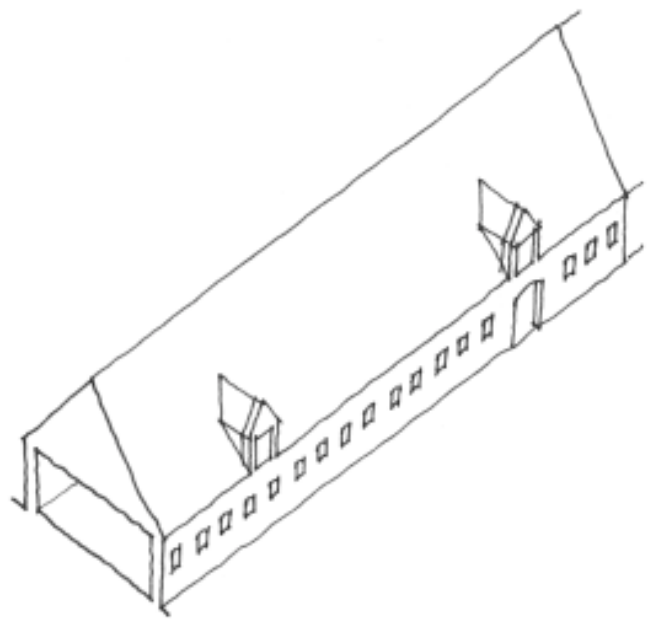
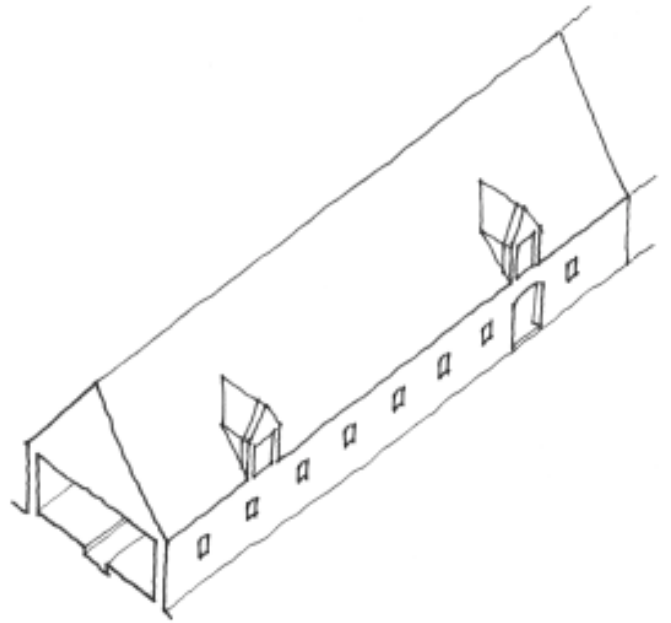
FACADER

Flere staldvinduer:

Indsættes der et vindue lig de eksisterende og mellem disse ændres facaden på afgørende vis.

Der fastholdes en stor grad af modulær orden, men samtidig dannes der en mere tæt og „intens“ takt.

Endvidere vil facaderne med et dobbelt antal vinduer få en mere vandret virkning i det store gårdsrum ligesom avlsbygningernes lukkede karakter ændres betydeligt.

Flere døre:

Ved at etablere nye murhuller svarende til de eksisterende dørhuller kan man skaffe mere dagslys til rummene bag facaden. Dette forudsætter, at der isættes glas i disse murhuller (og måske også i nogle af de eksisterende døre).

Det øgede antal dørhuller, og det at der er glas i disse, vil ændre facadens virkning. En for overdrevet „boligpræget bearbejdning“ af nye glaspartier vil meget let forstyrre det fine, simple og enkle udtryk som karakteriserer facaderne. En djærv og simpel bearbejdning bør i givet fald tilstræbes. De lange rækker af små staldvinduer afbrudt af få døre og porte opbrydes af nye døre - og en ny takt i facaden opstår.

Udvidelse af eksisterende murhuller:

De eksisterende staldvinduer kan tænkes udvidet nedefter. Hermed øges lysmængden til rummene bag og false og stik over de eksisterende vinduer kan bevares.

Facadens nuværende takt kan også bevares på denne måde, men den udstrakte vandrette og lukkede karakter, som facaderne har nu, ændres væsentligt.

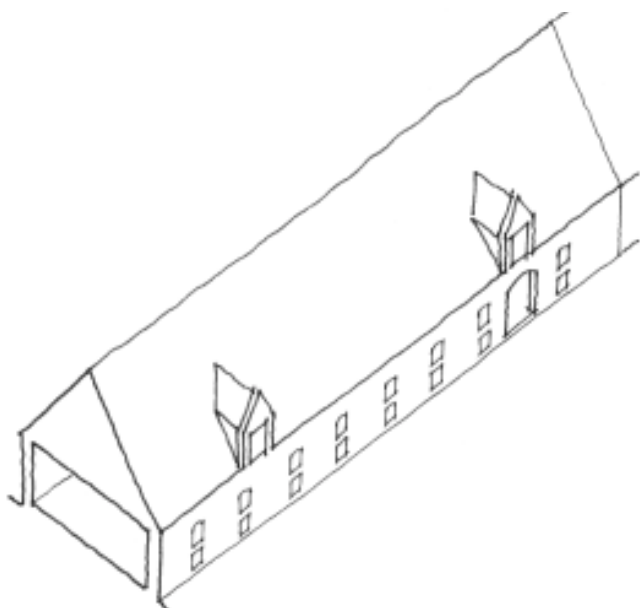
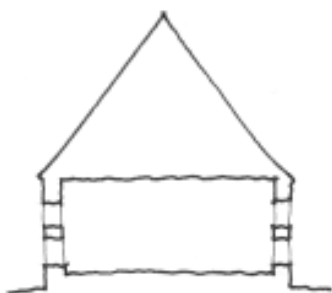
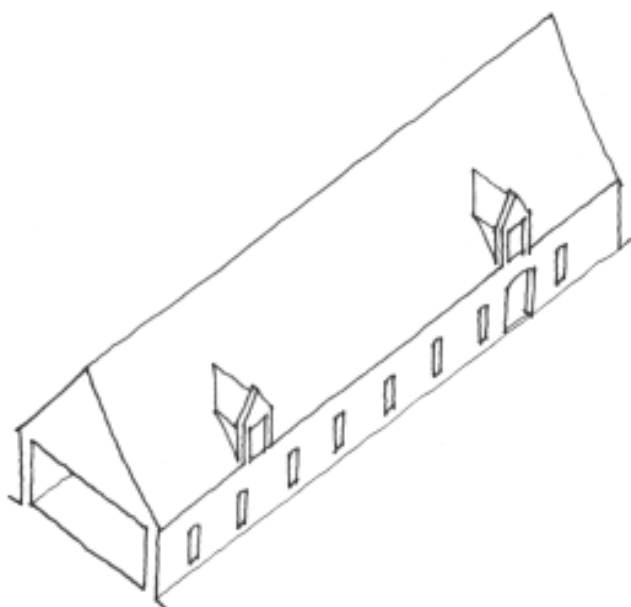
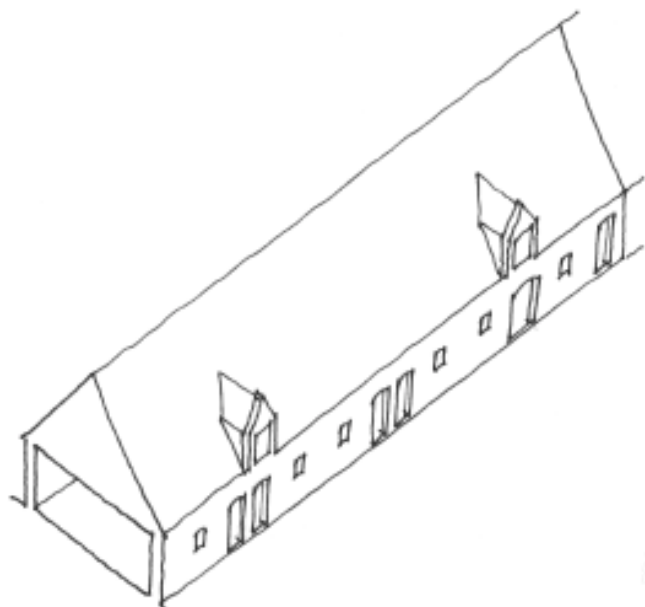
Det ville med denne løsning være naturligt at isætte nye vinduer i de nyetablerede murhuller. Men en sammenbygning af et eksisterende staldvindue og et nyt vindue herunder bør dog overvejes.

Udvidelse i.f.m. eksisterende murhuller:

En løsning i slægt med den ovennævnte kunne være at etablere *undervinduer* eller *gulvvinduer* umiddelbart under de eksisterende staldvinduer.

Herved fastholdes takten i facaderne og de eksisterende vinduer kan bevares i deres helhed.

De nye vinduer kan udformes på forskellig vis - f.eks som enkelt udformede *helruder* eller måske som glaspartier bag *mønstermurværk*.

Supplerende gulvvinduer:

Man kan også forestille sig, at der isættes *gulvvinduer* mellem de eksisterende vinduer - d.v.s. i mulpillerne.

Denne løsning tilgodeser ønsket om bevaring af de eksisterende vinduer, ligesom også takten i facaden til en vis grad kan fastholdes (afhængig af gulvinduernes størrelse). For mange og for store gulvvinduer vil dog indvirke negativt på den måde avsbygningerne „står på terrænet“. Den lukkede karakter, der ses i sammenhæng med det udstrakte gårdsrum, bør ikke anfægtes af vinduer der får bygningerne til at „svæve“ let over belægningerne.

Men få og velanbragte gulvvinduer kan måske etableres med held.

Supplerende sternvinduer:

Ud fra samme principper som nævnt ovenfor i forbindelse med gulvvinduerne kan man tænke sig *sternvinduer* isat mellem de eksisterende vinduer øverst i mulpillerne.

Med tanke på (og reference til) luger i landbrugsbygninger vil nye vinduer isat højt måske kunne tilpasses det eksisterende facadeudtryk.

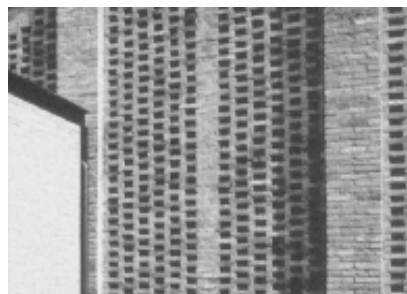
De eksisterende vindueshuller kan bevares og takten i facaderne kan til en vis grad fastholdes.

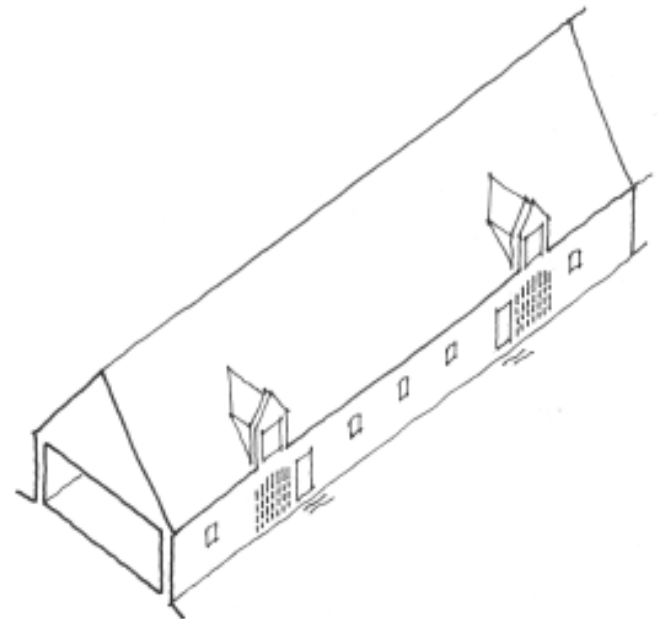
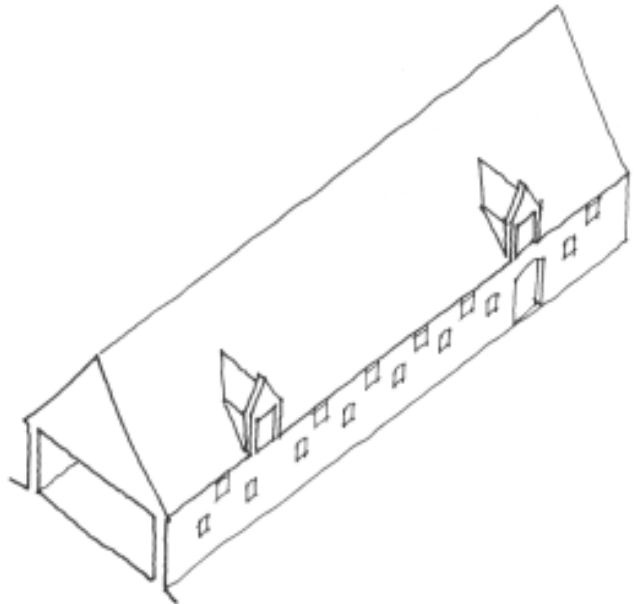
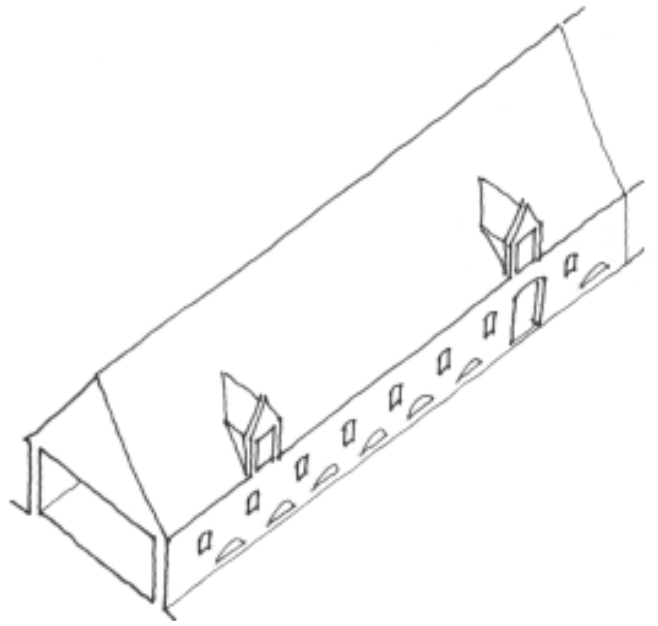
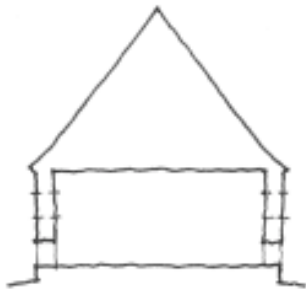
Større murgennembrud - mønstermurværk:

Etableringen af lys kan også tænkes koncentreret få steder i facaderne. Således bevares murmassiver og staldvinduer i større sammenhængede partier, men de steder hvor der gribes ind er indgrebene tilsvarende større.

Her er vist et forslag hvor et *stort nyetableret murhul med glas isat bag mønstermurværk* er kombineret med en dør - enten en glasdør eller måske en mere traditionel lukket dør. Mønstermurværket skal tilpasses facadens nuværende tegl-karakter.

Denne løsning kan måske bidrage til at fastholde facadernes lukkede virkning samtidig med at lysbehovet til nutidige funktioner kan dækkes!

Større murgennembrud - skærm:

Ved at opmure rækker af „skærme“ i rød tegl langs facaderne eller i selve facaderne - foran eller i de ny murgennembrud - opnås en sammenhæng med det eksisterende murværk. Murpartierne skal bearbejdes omsorgsfuldt og gerne som transparent mønstermurværk. Lyset trækkes som ved ovenstående eksempel ind fra oven og i siderne, men også i en vis udstrækning gennem muren. Mønstermurværket tillader ganske små kik ud i gården - de egentlige kik indefra og ud begrænses til småvinduer og evt. eksisterende portåbninger.

Materialerne har også i denne løsning stor betydning for helheden, og der bør arbejdes afbalanceret mellem sammenhæng og brud

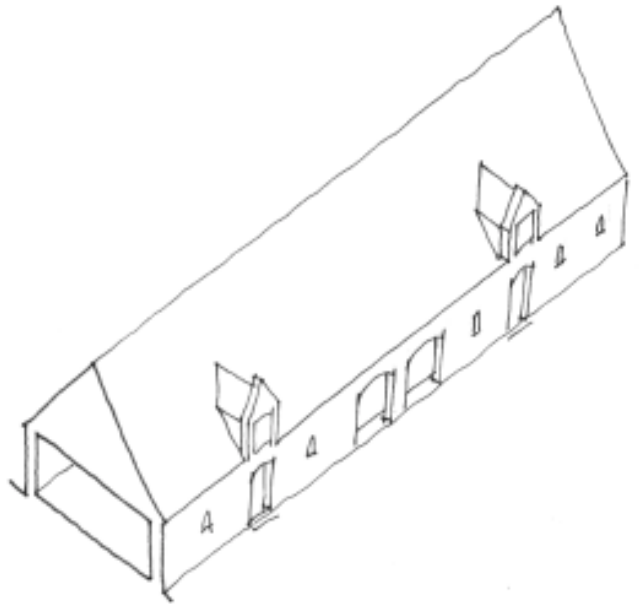
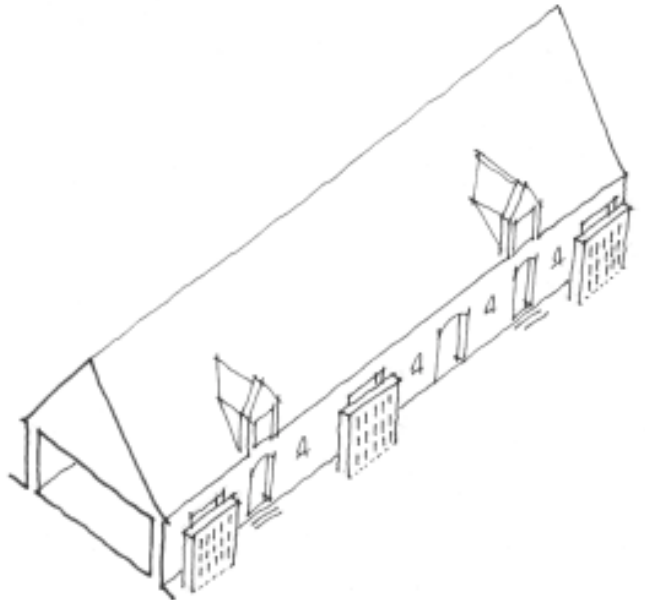
Større murgennembrud - almindeligt murhul:

Problemet med manglende dagslys kan naturligvis også afhjælpes med mere almindelige murgennembrud til vinduer af forskellig størrelse.

Løsningen må frygtes at opløse den sluttede og lukkede karakter, som avlslængerne har i øjeblikket. Måske kan kvaliteter opnås ved at undgå almindelige vinduesisætninger.

Her er vist en løsning, hvor der snarere er tale om en indvendigt opstillet panelvæg opbygget af stål, træ og glas.

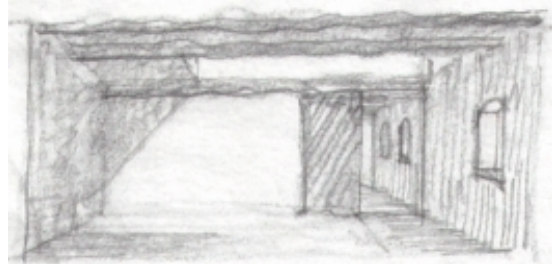
TAGFLADER

Ovenlys fra eksisterende kviste:

Højsiddende lys kan give endog meget karakter til et rum. Her er vist et princip for udnyttelse af eksisterende (eller få nye) gavlkviste.

Bag kvistene opbygges en lyskasse ind i tagkonstruktionen. Kassen giver ekstra rumhøjde i enkelte bygningsafsnit og supplerer det lavere sidelys fra vinduerne.

„Kvistlyskassen“ eller „atelierlyset“ er hvidmalet eller hvidkalket for at opnå størst mulig lyseffekt og refleksion af lys.

Ovenlys fra eksist. gavlkvist - eks. fra projekt til svinestalden på Bidstrup

Flere kviste:

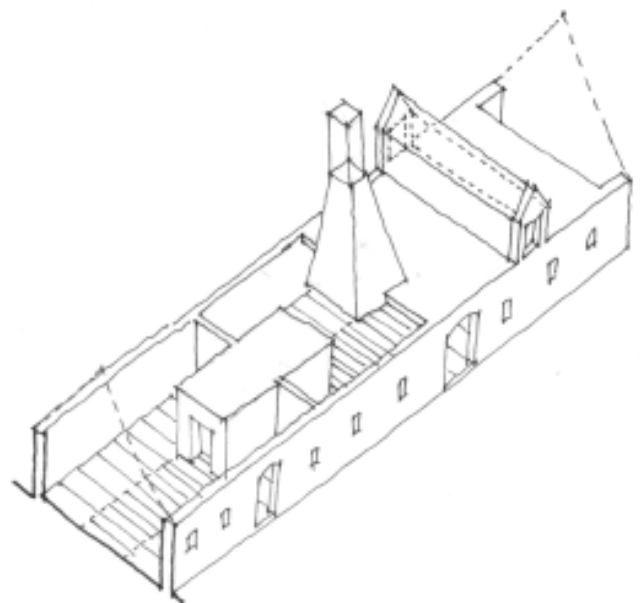
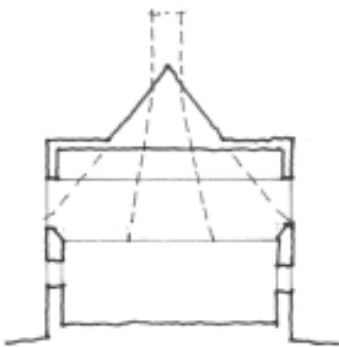
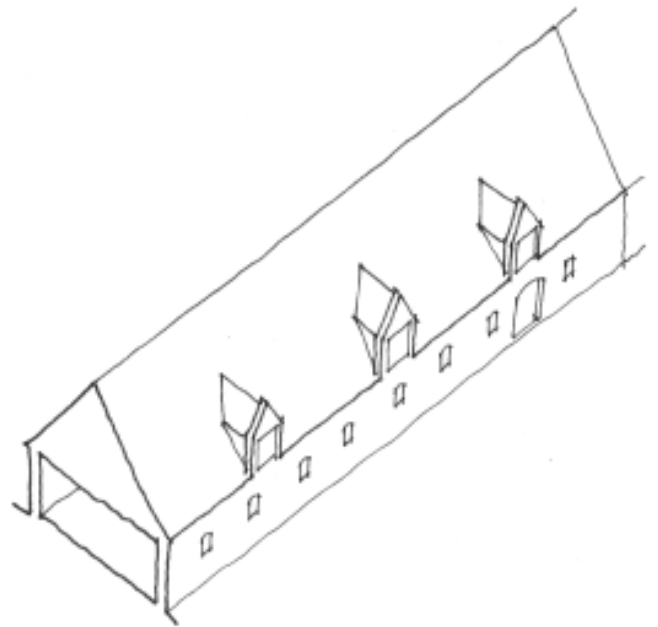
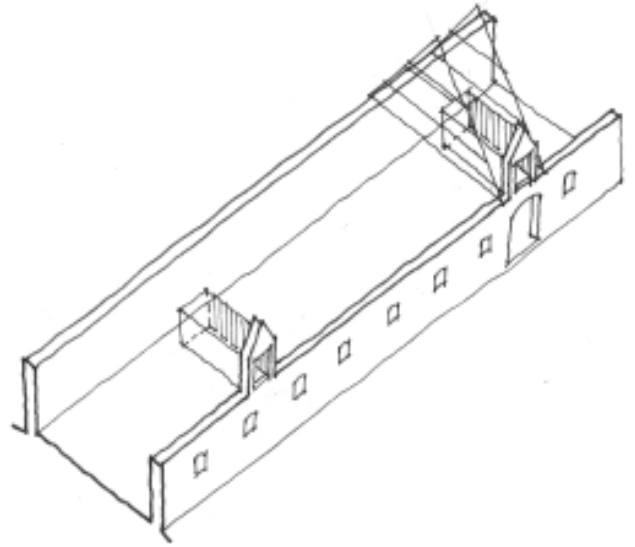
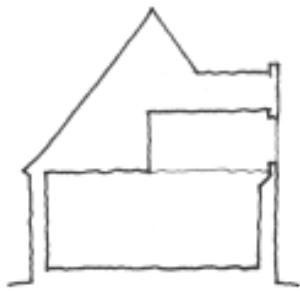
Ved at etablere flere kviste lig de eksisterende (hvad angår hovedform og konstruktion) kan der trækkes mere daglys ned i rummene ud fra samme principper som vist ovenfor.

Det er dog særdeles væsentligt, at der ikke opsættes for mange kviste i forhold til nu, idet den store (og bevaringsværdige) takt, som de nuværende kviste danner på tagfladerne, herved vil blive brudt.

Gennemgående kviste:

Gavlkvistmotivet mod gården har ganske givet en funktionel baggrund, og det er karakteristisk at der ikke er kviste - hverken store eller små - ud mod landskabet.

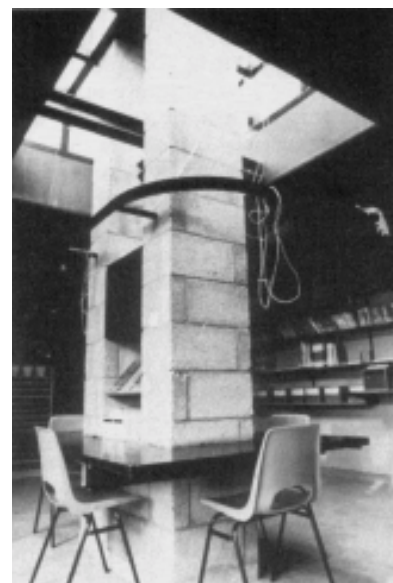
Dog kunne det tænkes at en udbygning med gavlkviste f.eks. mod det omgivende landskab kunne bidrage positivt til rumbelysningen. Ligesom de tidligere nævnte lyskasser bag gavlkvistene, kan en tværgående lyskasse fra kvist til kvist indgå i et rumforløb. Løsningen kræver fjernelse af enkelte spær og vil, evt. sammen med en lysskakt helt til kip, give nogle interessante rumvirkninger.

Skorstene sammenbygget med lysskakter:

Ønskes der opmuret skorstene i avlslængerne - f.eks. i forbindelse med indretning af boliger - kan lysindtag i tagfladerne sammenbygges med skorstenene og de kerner (pejse, brændeovne, køkkener og lignende) der naturligt placeres herunder.

Lange, smalle og enkelt formede glasovenlys kan via hvidmalede lyskasser sprede dagslys over disse særlige steder i boligen - eller møderummet?

Lanterniner / lysskakter i takt:

Den gennemgående *lanternin* / *lysskakt* placeret i kip kan indgå i større antal i en langstrakt bygnings ydre udtryk - ligesom mange skorstene - her blot bygget af glas.

Lyset fordeles og reflekteres ned og ud i rummene via hvidmalede lyskasser, der åbner sig nedefter.

Lysskakterne kan måske dimensioneres, så de kan indgå mellem spærerne. Alternativt må enkelte spær fjernes.

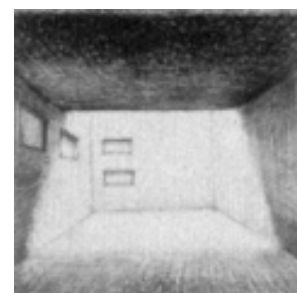
Løsningen understøtter det symmetriske snit

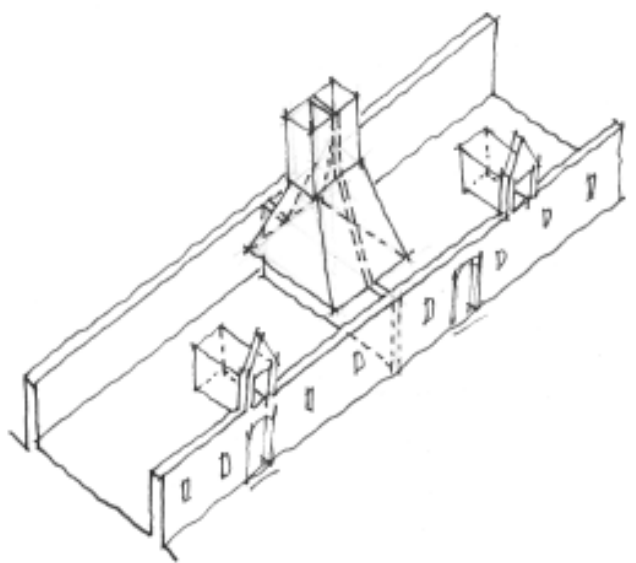
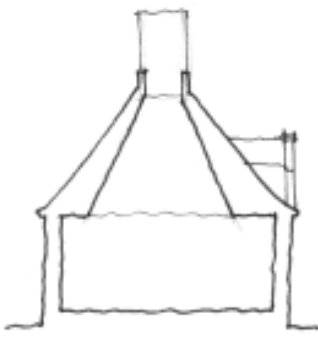
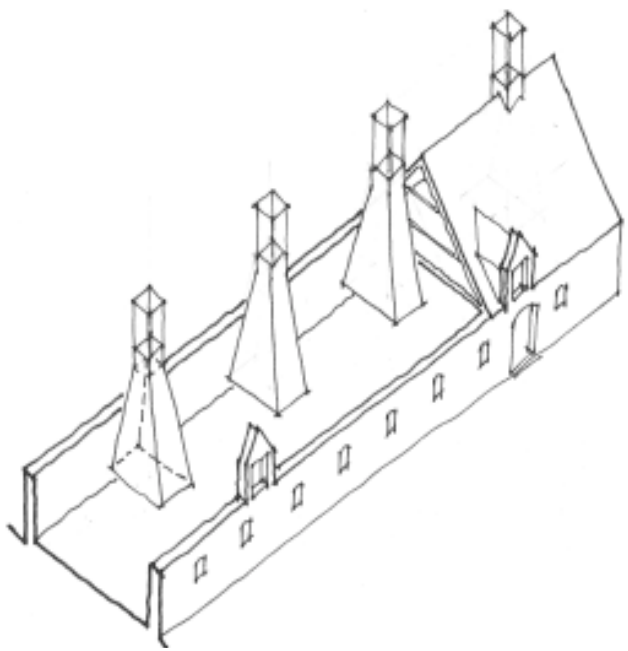
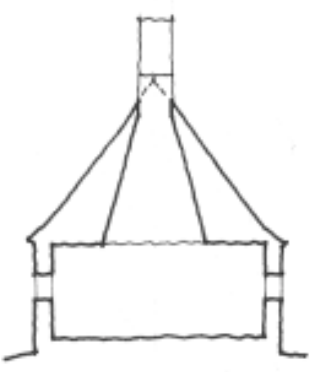
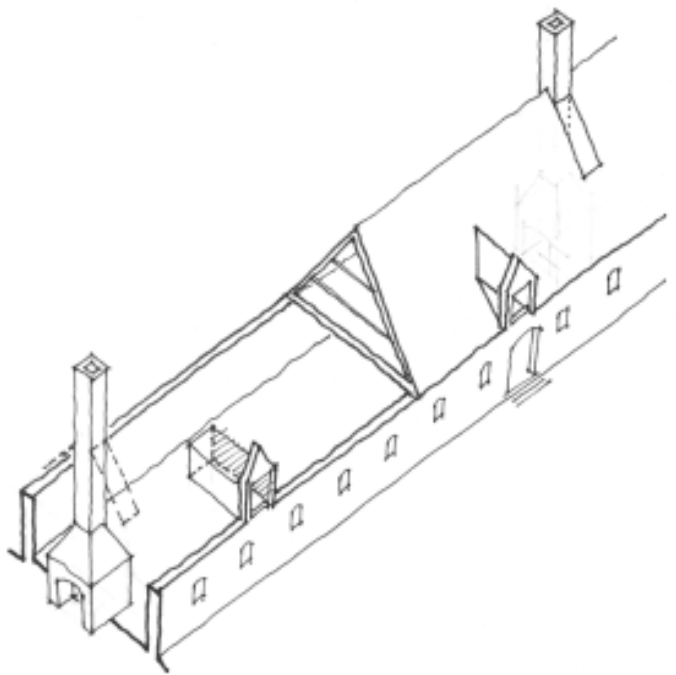
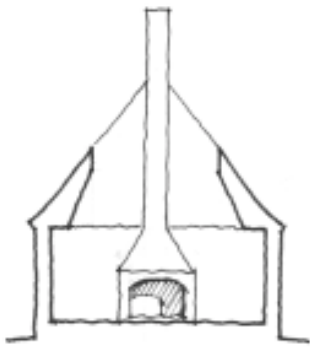

Sammenstillede lanterniner:

Dagslysforholdene er stærkt begrænsede i de fleste af avlsbygningerne. Dette er et meget væsentligt problem at løse. Løsninger kan imidlertid synes vanskeliggjort af hensyn til bygningernes fredningsværdi. Her ses et forslag der tager udgangspunkt i en udstrakt bevaring af facaderne.

Omkring et „lejlighedsskel“ er indsat *to lanterniner bygget sammen til ét element*. Som en skorsten bryder lysskakten kippen, og via en hvidmalet lyskasse (evt. af træ - eller pudset og hvidkalket) spredes lyset over rummene. Løsningen kan indpasses med fjernelse af få spær eller måske endda uden! Lignende lyskasser kan bygges op bag gavlkviste.

Rytterlys:

Et mere traditionelt ovenlys kan etableres i rygningen som et *langsgående rytterlys*. Dette kan udformes med glas i både sider og tag eller med glas i sider og med fast tag.

Som lysgiver er det element nok ret effektivt og passer på en vis måde til store rum, men samtidig er de visuelt mere dominerende end lanterninerne set i forhold til de store lukkede tagflader.

Løsningen fordrer at spærkonstruktionerne går gennem lyskasserne.

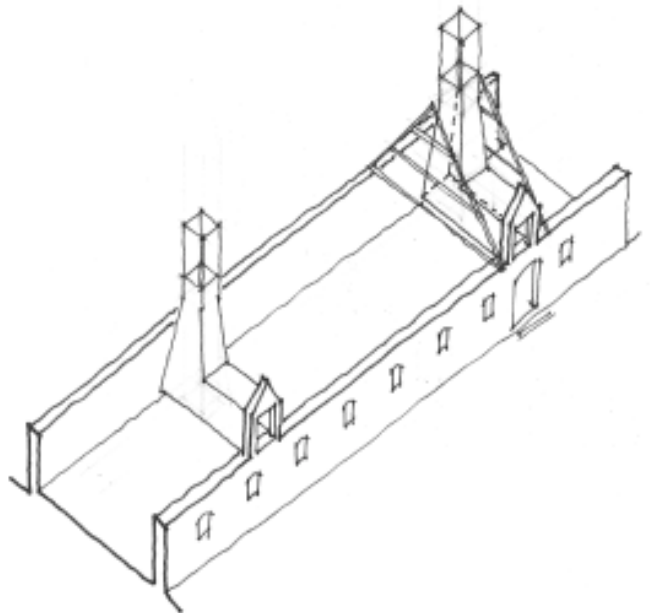
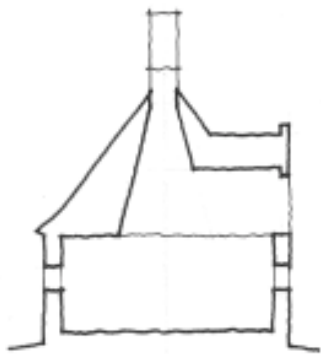
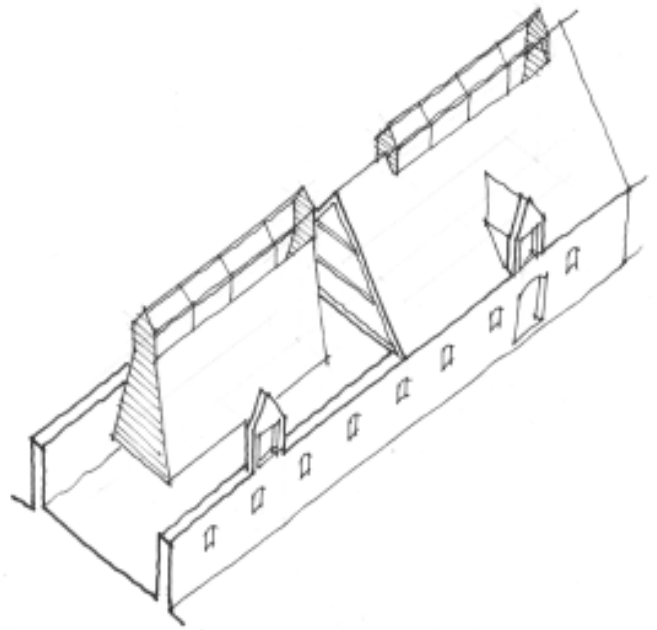
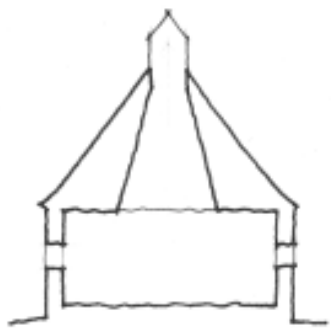

Tagrummene bør ikke indrages til ophold, men kan evt. benyttes til refleksion og fordeling af dagslys

Kombinationer af kviste og lanterniner:

En „*kvistlyskasse*“ - eller „*atelierlys*“ - kan evt. kombineres med en lysskakt gennemgående til kip.

Løsningen nuancerer det symmetriske snit, og vil givetvis skabe en interessant lysvirkning i rummet.

RUM

Store gennemgående rum:

Det er karakteristisk for avlsbygningernes nuværende indre rum, at de er store og udstrakte. De spænder fra side til side og ofte på langs gennem hele bygningskroppen uden væsentlige inddelinger på tværs.

Gulvfladen er især i staldbygningerne delt i forskellige afsnit, der igen ligger i forskellige niveauer. Fodergange, render og båse strukturerer og deler rummet på langs og understreger hermed den langsgående virkning i rummene. Denne virkning støttes endvidere ofte rumligt af stolper placeret i rækker langs båse og gange.

Gulvflader:

Gulvene i en stald er lagt i flere niveauer, der som regel er i overensstemmelse med bygningens symmetriske snit.

En *gennemgående gulvflade* formet som et indbygget element, der i princippet kan opleves som liggende frit af ydervæggene, kan støtte oplevelsen af lange gennemgående rum. Selv med forskellige bygningselementer eller rummøbler placeret på denne gulvflade, vil et sådant greb virke samlende på rummet.

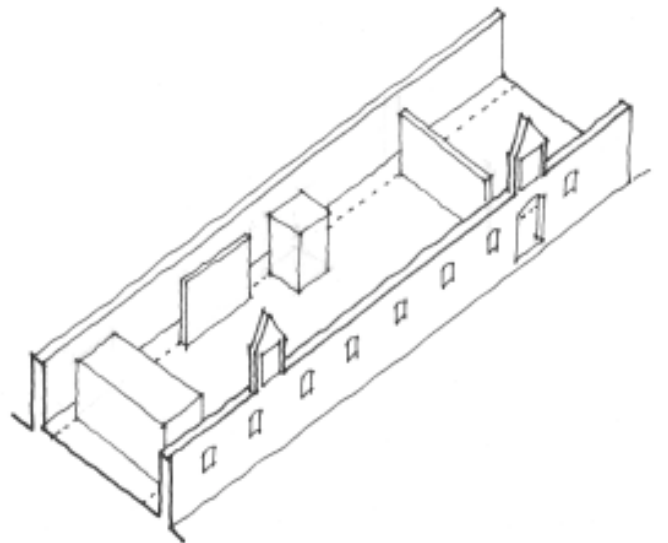
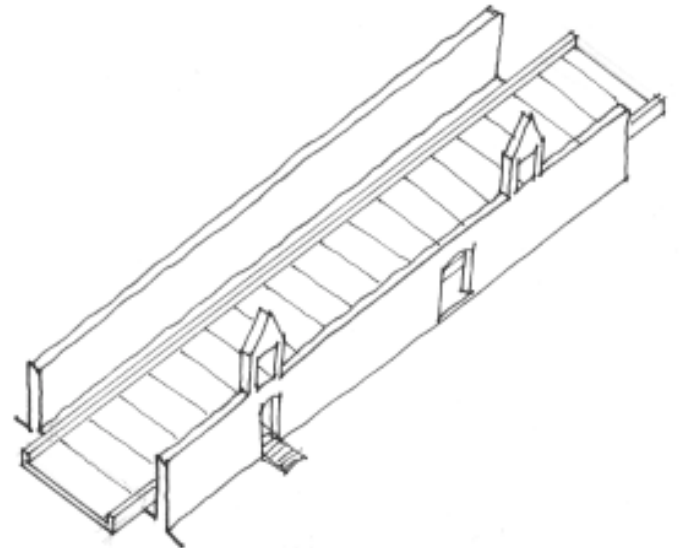
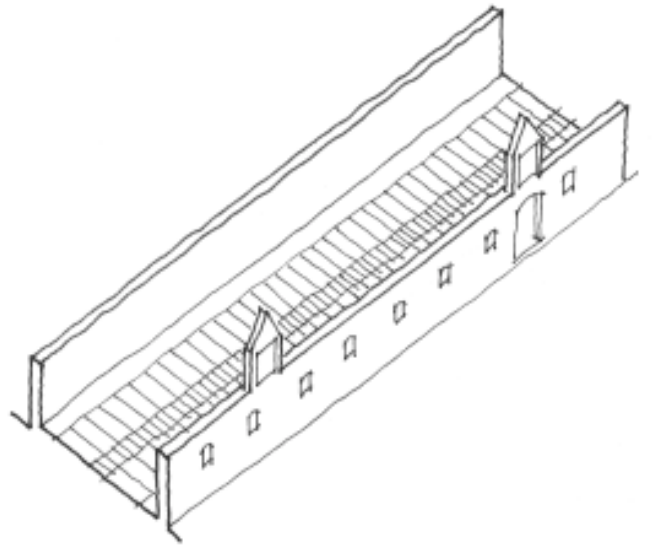
Friskæring af elementer:

I de nuværende rum er der få skillevægge i f.eks. staldene. Vil man placere skillevæge - f.eks. lejlighedsskel mellem boliger - vil disse let komme til at bryde de langsstakte rum og en banalisering af bygningernes rytme kan frygtes.

Skal sådanne vægge indbygges kan det evt. være en idé at nuancere skillevæggenes karakter m.h.t. materiale og stoflighed i.f.t. ydervæggenes karakter. Man kan måske med fordel sammenstille let og tungt - glatte flader med reliefprægede flader - for at gøre en forskel. Hermed sendes et signal om „tilføjelse“ og især formidler en sådan løsning fortællingen om den gennemgående ydermur.

Indsatte bygningselementer eller volumener kan måske med fordel være transparente i en vis udstrækning.

Skillevægge - på tværs:

Kan skillevægge ikke placeres helt friskåret af ydervægge, kan de evt. sammenbygges med disse via et en detalje, der adskiller sig fra både ydervæg og skillevæg. Det kan være ved hjælp af et andet materiale end f.eks. tegl, men det kan også være en detaljering af skillevæggen, der eksempelvis sammen med en langsgående opdeling af gulvfladen formidler fortællingen om de store gennemgående rum.

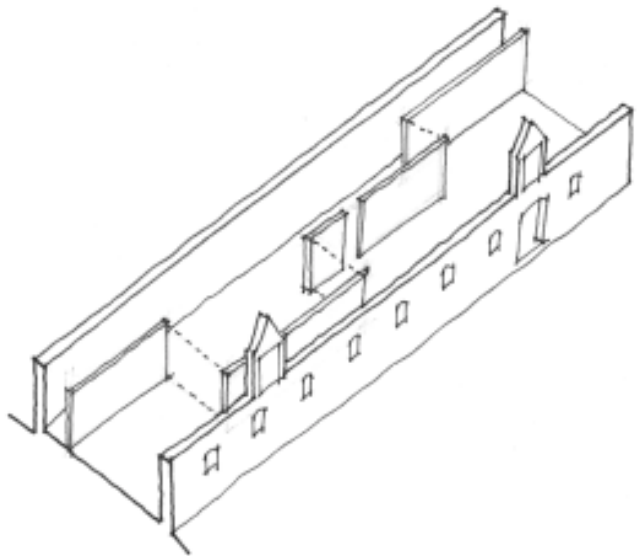
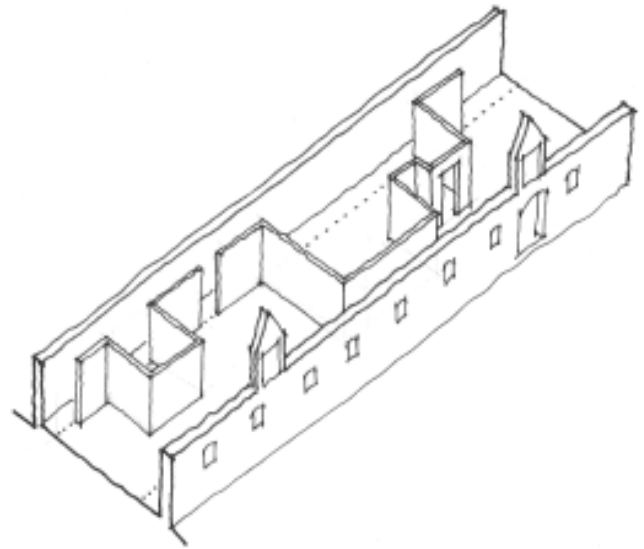
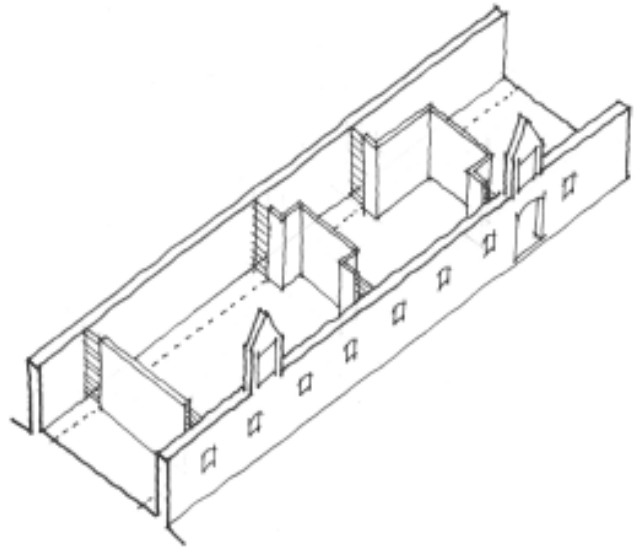
Dette princip kan endvidere varieres ved at forskyde væggene om en symmetrisk akse på langs af rummet. Hermed opstår der en særlig mulighed for at tilpasse væggene til eksisterende og nye murhuller i facaderne, idet tilslutningerne til ydervæggene kan forskydes efter behov.

Skillevægge - på langs 1):

Det „meanderbordlignende“ princip, der er antydnet i førnævnte afsnit, kan også inspirere til udformning af en langsgående skillevæg. Her er vist en skitse, der både danner rum og gangarealer og samtidig holder sig fri af ydervæggene. Hermed bevares indtrykket af de store gennemgående rum i en vis udstrækning.

Skillevægge - på langs 2):

Undlader man helt de tværgående vægge (de kan evt. erstattes af glasvægge), får man en rumdeling, der udelukkende udgøres af langsgående vægge. Disse lader blikket vandre på langs af rummet og tillader lange kik. Herved bevares indtrykket af store gennemgående rum.

Rum i rum:

Rummene er typisk lange og gennemgående - dvs. at en bygningskrop ofte blot består af et rum eller ganske få rum. Bygningselementer placeret frit i rummene - som bygninger i bygningen - tillader oplevelsen af helhed i et stort langt rum. Oplevelsen af, at de bærende ydermure fortsætter, er væsentlig.

Lysindtag i kippen kan evt. udformes således, at enkelte afsnit af tagkonstruktionen indgår i de lange rumforløb. Dette kan udformes på flere måder.

Symmetri - orden og takt:

Ved en klassisk opdeling og ved brug af få stærkt virkende symmetriske formelementer opnås ro i udtrykket. Skorstene og lysindtag kan formgives, så de på harmonisk vis danner en stor takt langs tagrygningerne.

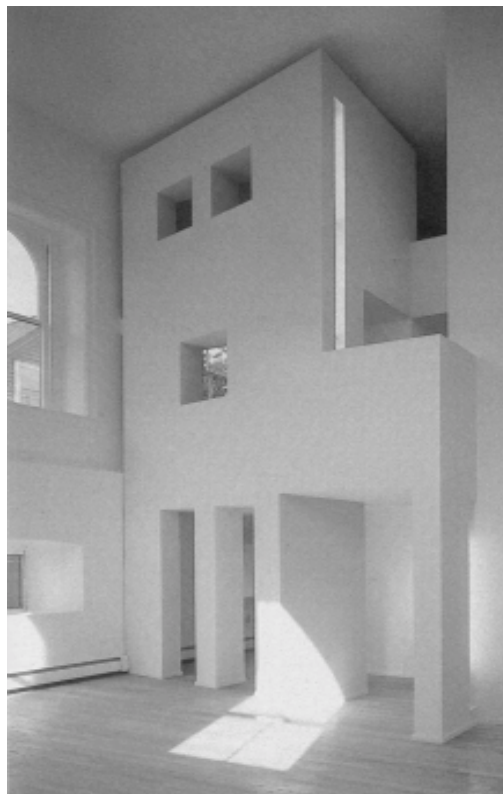
Selv med en ensartet opdeling i f.eks. lejligheder vil sådanne elementer kunne indpasses.

Små rum - tæt takt og uniformitet:

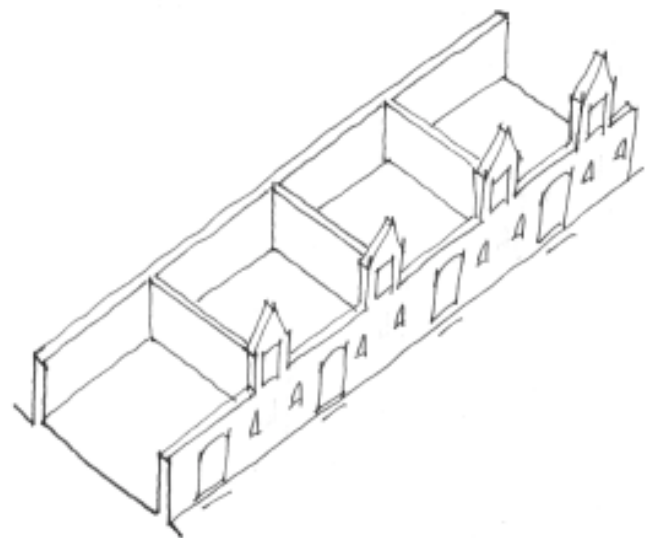
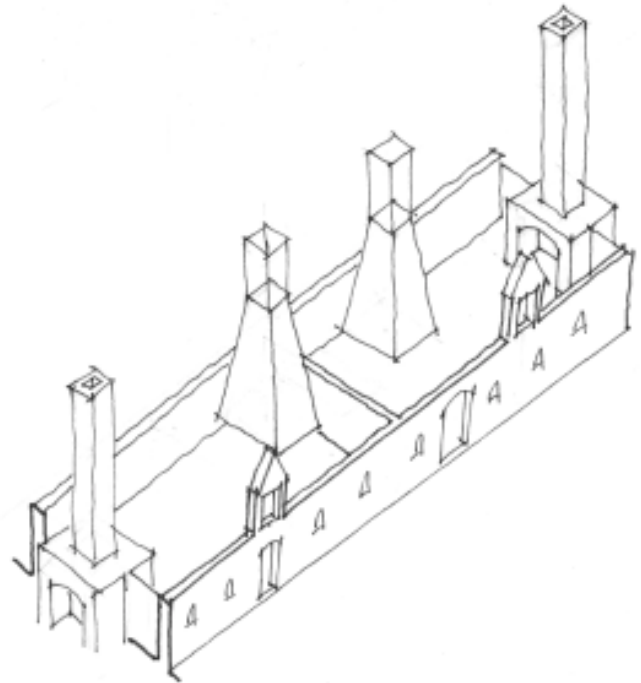
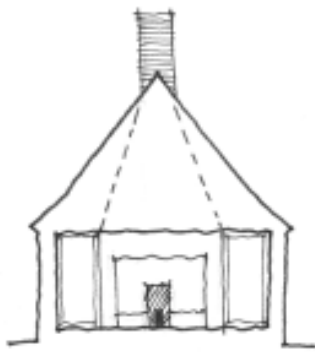
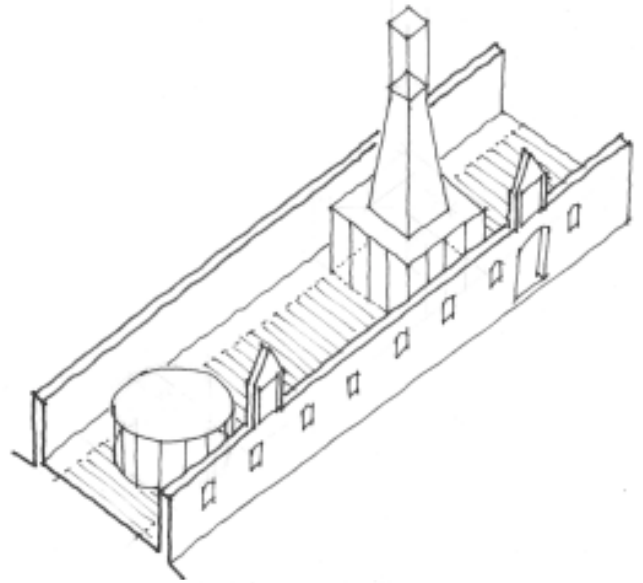
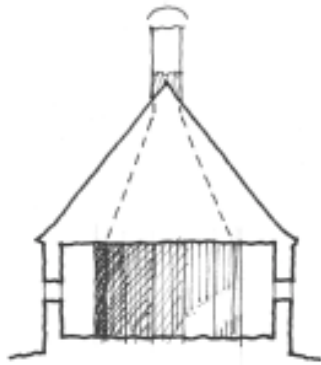
En tværgående opdeling i mange (måske endda små) ensartede enheder vil givetvis medføre en større uniformitet i bygningernes udtryk end nu. Endvidere vil facaderne blive præget af flere elementer og åbninger end nu.

I øjeblikket er der tale om en kombination af stilfærdig simpel orden og funktionsbestemte brud.

Det kan frygtes, at den langagtige og udstrakte arkitektoniske virkning påvirkes negativt af en sådan disposition.

To eksempler på „rum i rum“

Symmetri - asymmetri - variation:

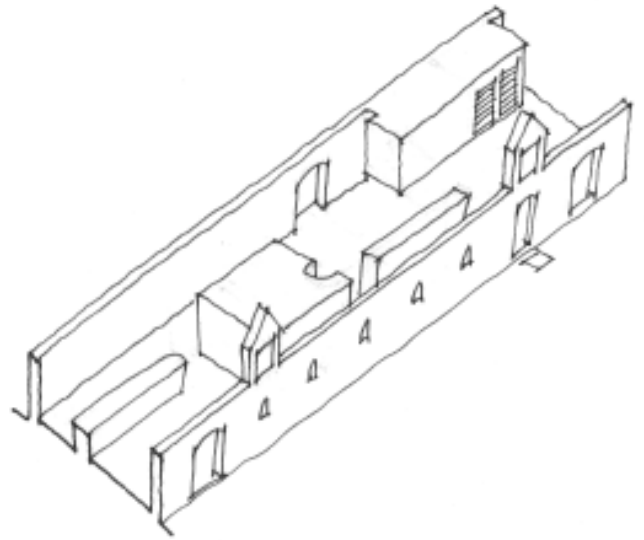
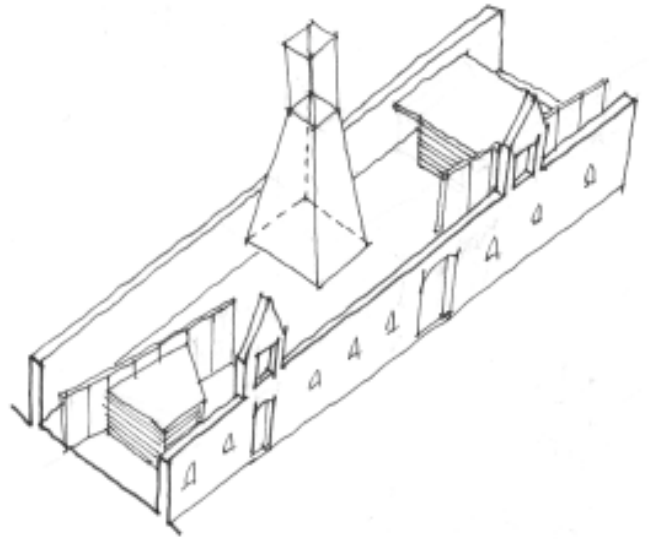
De eksisterende bygningers enkle og symmetriske form bør ikke nedbrydes unødigt. Flere af de her foreslåede elementer støtter den værende karakter, men mere frie og dynamiske rumforløb og fordelementer kan dog sagtens tænkes at give bygningerne karakter. Som lag på lag af historie kan en mere fri rumbearbejdning tænkes at fremstå klarere og måske fremhæve det simple og enkle snit ved at danne en positiv kontrast.

Sammenhængende rumforløb - variation:

Via en i hovedtrækkene langsvendt og åben struktur opnås fleksible rumforløb, der i vid udstrækning kan tilpasses de eksisterende facader og rum.

Ved indplacering af situationsbestemte bygningselementer, formgivet ud fra på forhånd bestemte principper (en slags designmanual til Bidstrup), kan en udstrakt bevaring sandsynligvis opnås, ligesom forholdet mellem orden og brud formentlig vil kunne kontrolleres tilfredsstillende.

Facader og arkitektoniske indgreb

kombinationer af formelementer

På dette opslag er de foregående analyser forsøgt brugt som redskab i forbindelse med en facades udformning. De forskellige indgreb og formelementer, der er introduceret, er her kombineret på forskellig vis. Der er naturligvis mange forskellige tænkelige kombinationer, der alle kunne fortjene en gennemtegning, men her er udvalgt fire eksempler, der tager udgangspunkt i de tre temaer - facaden, tagfladen og rummet.

Eksempel nr. 1 viser de eksisterende forhold sådan som de typisk forefindes på stedet.

Eksempel nr. 2 tager udgangspunkt i nogle relativt små indgreb i facader, tagflader og rum.

Eksempel nr. 3 tager udgangspunkt i middelstore indgreb i facader, tagflader og rum.

Eksempel nr. 4 tager udgangspunkt i større og mere gennemgribende indgreb i facader, tagflader og rum.

Således er indgrebenes og de tilføjede ny formelementers størrelse og udstrækning lagt til grund for skitseringen.

Det bør i den forbindelse overvejes nøje, hvorvidt små indgreb altid, som det måske ind imellem lidt reflektionsløst tænkes, er de mest skånsomme i.f.t. værende arkitektoniske og kulturhistoriske værdier - og endvidere om bygningernes autenticitet og karakter altid fastholdes bedst ved de indgreb, der har den fysiske mest begrænsede udstrækning?

Kan man ved større og dristigere indgreb i nogle tilfælde fastholde en særlig karakter - en særlig stemning forbundet med et bygningsværk - på trods af ændringen - eller måske i kraft af ændringen?

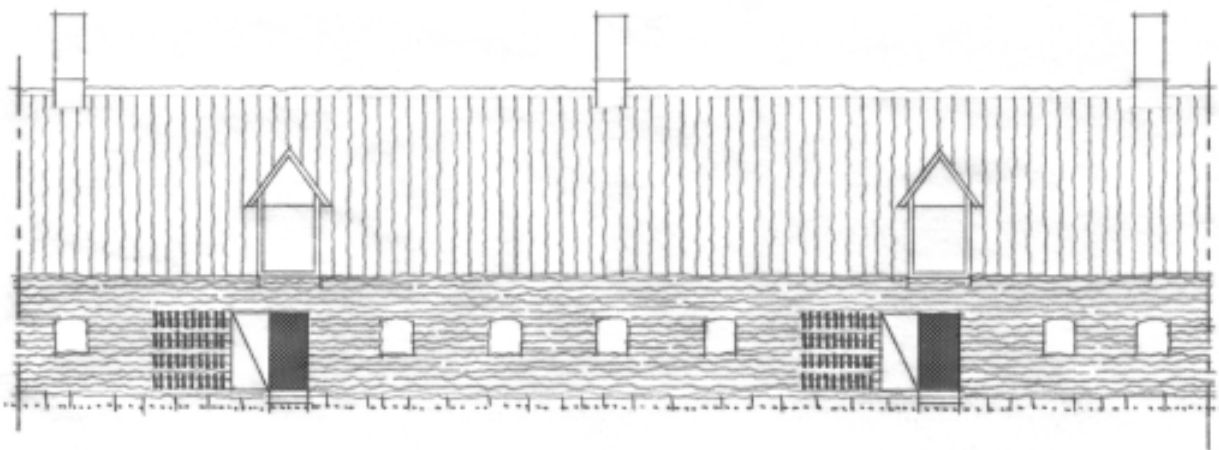
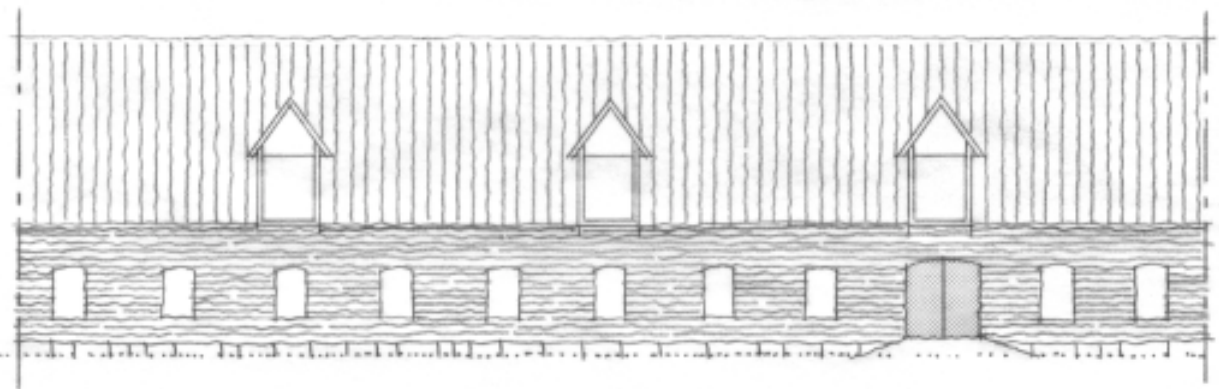
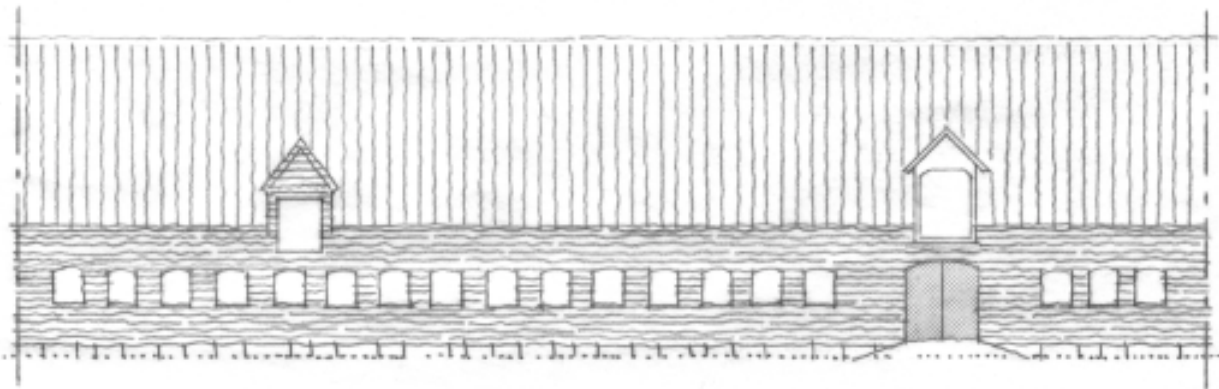
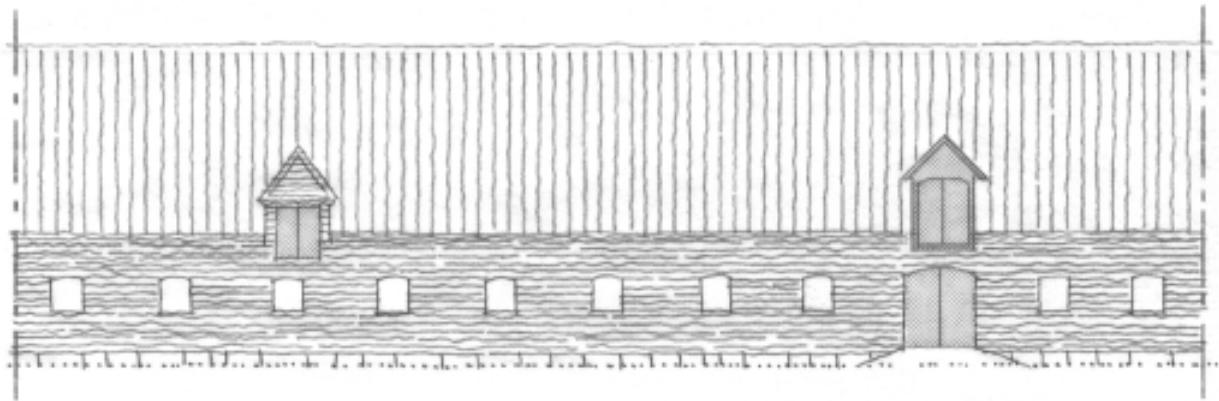
De på modstående side viste facader illustrerer kun på begrænset vis de problemfelter, muligheder og begrænsninger der knytter sig til en evt. revitalisering af avlsbygningerne på Bidstrup. Ingen af de viste forslag er konsekvent beregnet med hensyn til sammenhængen mellem daglys og rumstørrelser, men de kan stå som eksempler på indgreb, der kan sandsynliggøre en udnyttelse af staldbygningerne til andre formål end landbrugsformål.

*Eksempel nr. 1:
Eksisterende forhold.*

*Eksempel nr. 2:
Dobbelt så mange vinduer - glas i eksisterende kviste.*

*Eksempel nr. 3:
Eksisterende vinduer er udvidet - Der er opsat kviste med glas i tagfladen (en ekstra mellem de to tidligere).*

*Eksempel nr. 4:
Facaden er gennembrud / ommuret to steder med felter af mønstermurværk sammen med en dør og en skydeport - der er opsat glaskviste og lanterniner som ovenlys.*

Revitalisering af historiske bygninger

en konklusion

Problemstillingen er gammel og velkendt. Overalt ses bygninger, der gennem tiden er blevet ombygget til nye formål i takt med, at oprindelige funktioner er blevet uaktuelle.

Historiske bygninger repræsenterer så at sige en proces, gennem hvilken tidens krav har påvirket bygningsværket således, at intet af det, der materielt blev skabt fra starten, er intakt. Materialer nedbrydes og slides af vejret og af menneskers brug, og ændringerne kan således være af vidt forskellig art - fra patineret af en autentisk overflade til fuldstændig ombygning og fornyelse af konstruktioner og rum.

Et bygningsværks arkitektoniske idé kan derimod være særdeles intakt bevaret - på trods af materialers nedbrydning og fornyelse. Men den oprindelige idé kan selvsagt også være så sløret af ombygninger, at den ikke kan opleves eller forstås.

Heraf ses, at det kan være det *materielle* man forsøger at bevare når man restaurerer en bygning - ligesom det kan være *idéen*, der ligger „indfældet“ i bygningsværket.

Denne erkendelse bør føre til en del overvejelser af etisk art, når der tales om at revitalisere og ombygge historiske bygninger. Disse repræsenterer jo en fortælling, som er tilgængelig for alle, der kan se. Fortællingen kan „læses“ eller opleves via en bygnings udtryk, materialernes slid og patineret og via de ændringer, der gennem tiden evt. er foretaget for at tilfredsstille nye krav.

Bygninger forsvinder ligesom så meget andet - langsomt eller hurtigt. Det, der så at sige forsinker denne proces, er de indgreb, der bliver foretaget i forbindelse med vedligeholdelse, restaureringer og ombygninger.

Ved indplacering af en ny funktion i et gammelt hus, der oprindeligt er tænkt til noget andet, restaureres eller ombygges huset ofte så hårdhændet, at historiens spor, bygningens autentiske værdighed, eller endog husets arkitektoniske idé, forsvinder.

En oprindelig idé, der jo ofte er tæt knyttet til en specifik funktion, kan være vanskelig at bevare, hvis den ny funktion, der skal indpasses, fordrer en anden idé. I så fald bør to idéer være repræsenteret i huset efter ombygningen - en oprindelig (historisk) og en nutidig. At det er vanskeligt betyder imidlertid ikke, at det er umuligt. En vellykket restaurering frembyder måske netop ideelt set en syntese af flere idéer i ét arkitektonisk hele.

Ved en revitalisering og ombygning kan de perioder og de „aftryk“ tiden har sat på en bygning meget vel tænkes bevaret samtidig med at nye formelementer og bygningsdele bliver tilføjet. Det er en række af *valg*, der skal træffes på grundlag af de værdier en historisk bygning tillægges og i tæt samspil med nye velovervejede arkitektoniske indgreb.

Heraf følger naturligt, at netop fordi det er en række valg, der skal træffes, så må der også ligge en *sammehængende argumentation* til grund for valgene.

Således kommer arkitektens „restaureringsideologi“ og teoretiske formåen til at stå centralt - side om side med den praktiske viden og kunnen - i bestræbelserne på at undgå vilkårlighed m.h.t. metoder og indgreb i fredede og bevaringsværdige bygninger.

Man kan endog ønske sig at denne i bund og grund *etiske fordring* ideelt set lægges til grund for alle indgreb i kulturmiljøet.

